

Leto 1848. in Slovenci

(Odlomek iz razprave „Razvoj slovenskega narodnega vprašanja“.)

Sperans

Postajalo je očitno, da se v Avstriji pripravlja revolucija, ki jo bo sprožila najmanjša iskra. Februarja 1848. leta je ta iskra padla. Pariška februarjska revolucija je pahnila v revolucionarni nemir vso Evropo, a zlasti je zlomila dva stebra „svete alianse“, avstrijski in pruski absolutizem. Tlačena revolucionarna energija se je sprostila in v mogočnem sunku zdrobila okove fevdalno-absolutističnega sistema...

Meščansko-demokratska revolucija 1848. leta bi morala rešiti dve glavni vprašanji: na znotraj strmoglaviti fevdalni sistem v vseh njegovih oblikah, t. j. likvidirati fevdalne odnose, upostaviti demokracijo, zediniti nemški narod in osvoboditi ter zediniti vse ostale narode avstrijske monarhije, na ven pa je bila njena naloga, zlomiti do kraja sistem „svete alianse“ in pomagati vsem zatiranim ljudstvom, da se rešijo jarma absolutizma. Zlom ruskega samodrštva je bilo predvsem eno prvih vprašanj evropske demokratične revolucije.

V tej luči moramo ocenjevati tudi gibanje slovanskih narodov 1848. leta. Tu, v ognju revolucije, kjer se je bil boj med dvema družbenima sistemoma, med reakcijo in napredkom, tu so se šele v vsej globini pokazale posledice družbene zaostalosti slovanskih narodov. V tem boju je tudi panslavizem razkril svojo reakcionarno vsebino.

Nasprotje se je pokazalo takoj prve dni po revoluciji na Dunaju. Svojo vlado so postavili Madžari, svojo Čehi. Toda dočim se je madžarska vlada postavila v oporo revoluciji, je bila češka plemenitaška provizorna vlada ustanovljena, da bi dušila demokratično gibanje in da bi bila neodvisna od revolucionarnega Dunaja.

Ko so Madžari na revolucionaren način prišli marca 1848. leta do svoje vlade in samostojnosti ter v vsem notranjem razvoju stopili na pot revolucije, so prišli v tako razpoloženi madžarski parlament hrvatski predstavniki in se pričeli sklicevati na določbe iz let 1536, 1765, 1790 in 1792, ki so dajale Hrvatom neke vrste državno samostojnost. Na temelju preživelih fevdalnih paragrafov so torej zahtevali od revolucionarnih Madžarov, naj spoštujejo hrvatsko neodvisnost. Takšen, v tedanjih okoliščinah anahronističen nastop je mogel izzvati samo smeh revolucionarnih pred-

*) „Razvoj slovenskega narodnega vprašanja“ iz katerega objavljamo gornji odlomek, izide v prvi polovici januarja v „Naši založbi“, Ljubljana.

stavnikov „tretjega stanu“, ki so ravno takrat metali še vse drugačne in trdnjše fevdalne paragrafe skozi okno. Istočasno pa je moral tak nastop vzbuditi pri teh poslancih tudi strah, kajti v podobi hrvatskih predstavnikov je stala pred njim živa fevdalna protirevolucija, permanentna nevarnost za revolucijo, in to nevarnost je bilo treba uničiti, če niso hoteli biti sami zlomljeni. Noben revolucionarni narod ne more trpeti Vendéje v isti državi.

„Kdor dela revolucijo samo na pol, si sam koplje grob.“ Revolucijo ustvarjamo s tem, „da uničujemo njeno nasprotje“. Tako je dejal francoski revolucionar in Robespierrov sodelavec Saint-Just. Samo revolucionarni nastop, poteptanje vseh fevdalnih določb, demokratičen okvir — samo to je moglo imponirati revolucionarnim množicam. Vse drugo je vzbujalo v njih strah za revolucionarne pridobitve in ta strah je znalo izkoristiti madžarsko liberalno meščanstvo za svoje ekonomske interese: čez Hrvatsko je namreč vodila pot k morju. To pa je bil drugi činitelj, zaradi katerega je bil madžarski nastop proti Hrvatom tako oster...

Podobno je bilo s Čehi. Na češkem ozemlju se je že zgodaj razvila industrija, toda bila je večidel v nemških rokah. Čehi sami so bili po ogromni večini poljedelci. Industrijskega meščanstva ni bilo. Zato pa je vstajal zaostali češki malomeščan pod vodstvom fevdalnega plemstva proti modernemu nemškemu industrijskemu meščanstvu. Pri tem se je naslanjal na panslavistično ideologijo, ki ni stremela nič manj kot po tem, da bi napravila iz Avstrije slovansko državo pod pokroviteljstvom ruskega carizma. Praktično je to pomenilo, napraviti iz Avstrije nov steber reakcije v Evropi ter zadušiti napredek, čigar nosilca sta bila v tistem trenutku nemški in madžarski narod. To bi bila zmaga zaostalosti nad napredkom...

Logika socialnih bojev, ki v odločilnih trenutkih ne dopuščajo nobene srede, ampak samo reakcijo in napredek, je tirala slovanske narode s tako politično usmerjenostjo v naročje fevdalno-absolutističnim krogom, ki so pripravljali protirevolucionarni udar. Ta čudna zveza je morala zbuditi vest tudi pri slovanskih narodih. Na pragu Jelačičevega pohoda proti madžarski revoluciji je na primer pisal ilirski in Jelačičev ideolog Ivan Kukuljević: „Bojevali se bomo za dinastijo, a ko pristane na to, da se prizna Slovanom prvenstvo v državi; bojevali se bomo za enotnost in celotnost monarhije, če bo v njej vladala narodna enakopravnost, če bodo izpolnjene slovanske zahteve in če se zavržejo misli na priključitev Avstrije k Nemčiji.“

Toda tudi te izjave so bile bolj platoničnega značaja. Vojak Jelačić ni čakal, da se ta a ko in če reši v pozitivnem smislu, ampak je udaril preko Drave proti Madžarom, skupaj s starim reakcionarjem knezom Windischgrätzom, ki je komaj nekaj mesecev prej s topovi streljal na slovanski kongres v Pragi in ki je dejal, da se človek šele pri baronu začne. Ni čudno, da so hotele dunajske množice, ki so zvedele, da marširajo slo-

vanske čete proti madžarski revoluciji, za Latourjem linčati tudi češkega voditelja Riegra, katerega je menda samo slučaj rešil pogina.

Zveza Windischgrätz in Jelačića je zmagala nad revolucijo. Po zmagi se je seveda zgodilo, kar je bilo pričakovati: kar so dobili Madžari za kazen, to so dobili Slovani za nagrado. In prav za prav niti to ni točno, kajti Nemci in tudi Madžari so v teh bojih mobilizirali sile, ki so bile sicer trenutno premagane, s katerimi je pa morala reakcija računati in je tudi računala. Deset let kasneje so prav te sile zlomile Bachovo reakcijo in tedaj se je 1848. leto slovanskim narodom drugič maščevalo.

V istem okviru se je razvijala tudi slovenska politika 1848. leta. Marca meseca 1848. leta so se vse tri temeljne struje v našem narodnem gibanju, konservativna Bleiweisova, ilirska in revolucionarno-demokratska, znašle pred čisto novimi, toda čisto konkretnimi nalogami. Napočil je trenutek, ko je bilo slovensko vprašanje neposredno mogoče rešiti. Treba je bilo torej predvsem odgovoriti na dvojno vprašanje: kaj hočemo in kako, po kakšni poti naj dosežemo svoj smoter?

Marčna revolucija je vzvalovila široke ljudske plasti, ki so pričele pritiskati na konservativno vodstvo. Te množice, zlasti mestna mladina, so iskale konkretno revolucionarno geslo, ki naj bi nadomestilo platonične želje o pravicah slovenskega jezika. Vse želje so pričele dobivati stvarnejše, otipljivejše oblike. Ime „domovina“ ni več označevalo fevdalne rojstne dežele, marveč domovino naroda, ozemlje, ki pripada narodu, težnjo po samostojnem gospodarskem in političnem razvoju in celo po lastni državni obliki. Kar čez noč so bile za hip odstranjene panslavistične in iliristične iluzije in zdrav ljudski nagon je diktiral edino pravilno in zares ljudsko geslo zedinjene Slovenije. To dejstvo je značilno: ilirske in vseslovanske iluzije se v naši zgodovini pojavljajo vselej po porazih ter v trenutkih politične desorientacije in sicer pri tistih plasteh, ki so bežale pred demokratičnim pritiskom množic. Kadar pa je prišlo v burnem poletu do izraza čustvovanje slovenskih ljudskih množic, tedaj so gesla rasla iz slovenstva, iz samobitnosti slovenskega naroda.

Pod pritiskom množic je bil tudi Bleiweisov krog prisiljen zavzeti radikalnejše pozicije. Sprejel je revolucionarno geslo zedinjene Slovenije, a geslo „vse za vero, dom in cesarja“ se je nekoliko pomladilo v: „vse za vero, dom in narodnost“. Toda zedinjeno Slovenijo je bilo mogoče doseči samo na revolucionaren način. Treba je bilo nasilno razbiti državni in birokratski stroj, ki ga dunajska revolucija ni uničila do kraja. Slovensko narodno gibanje bi moralo torej poglobiti meščansko demokratično revolucijo, ki se je pričela na Dunaju, če bi hotelo realizirati svoje revolucionarno geslo. Toda po vsej svoji socialni vsebini je bilo Bleiweisovo vodstvo pravo nasprotje revoluciji. Trenutna radikalizacija tega vodstva je bila

samo posledica revolucionarnega pritiska od spodaj, toda že po prvih njegovih ukrepih je bilo jasno, da bo stvar slovenskega naroda speljalo na napačne, na reakcionarne tračnice. Že zgoraj smo ugotovili, da so se v Bleiweisovi struji manifestirale težnje konservativnega, s fevdalizmom zvezanega meščanstva, cerkvenih krogov ter cehovskega malomeščanstva. Udeležba teh plasti v slovenskem narodnem gibanju pa ni bila toliko posledica nasprotja do fevdalnega sistema, kolikor nasprotja do nemške liberalne buržoazije, ki si je postopno osvajala gospodarske pozicije v slovenskih deželah, izpodkopavala cerkvene privilegije ter dušila razvoj kapitalističnih elementov v teh plasteh. Tudi pri nas imamo torej isti primer kakor na Češkem: zaostalost se skuša konservirati in duši napredek, a v tem prizadevanju se postavlja na čelo narodnega boja. Jasno je, da je tako vodstvo moralo izločiti iz gesla o zedinjeni Sloveniji vse njegovo revolucionarno vsebino. To, kar je Bleiweisov krog razumel s tem geslom, je bilo *administrativno telo*, ne svobodna domovina slovenskega naroda. Samo taka zahteva bi bila zrela za reševanje v kranjskem deželnem zboru, kjer so o njej sklepali nemški plemenitaši. Tako je bila revolucionarna „Zedinjena Slovenija“ mahoma degradirana na pohlevno administrativno vprašanje, ki se lahko reši v parlamentu in deželnem zboru.

To pa seveda nikakor ne pomeni, da je dunajska revolucija že od vsega začetka in v celoti naletela na negativen sprejem pri teh plasteh. Nikakor ne, kajti kolikor je odpravila najneposrednejši pritisk absolutističnega sistema in osvobodila roke za politično akcijo teh slovenskih krogov, je naletela na obče pozitiven sprejem. Revolucija je bila enodušna. Toda ko je ležal absolutizem na tleh, razbit in opljuvan, tedaj so se pričele oglašati nove težnje, ki so bile doslej v ozadju. To so bili radikalno-demokratski in celo republikanski tokovi, kmečka revolucionarna akcija in celo proletarski socializem. Revolucija ne more obstati na pol poti. Razvijati se mora do kraja in popolnoma uničiti ostanke starega režima ali pa se sama zlomi. Toda tako daleč Bleiweisovo konservativno vodstvo ni moglo več, kajti izpodkopalo bi socialne temelje prav tistih plasti, katerih izraz je bilo. Ubralo je takozvano „srednjo pot“, ki so jo formulirale 22. marca 1848. leta „Novice“ takole:

„Močna samostojna Avstrija pod vladarstvom našega dobrega ustavnega cesarja, nedotakljivost naše katoliške vere in varstvo naše narodnosti nam bodo tri zvezde, ki nas bodo vodile v vsem našem dejanju.“

To je program, ki je povsem ustrezal slovenski zaostalosti. Res so ga dopolnjevale v raznih peticijah in resolucijah na cesarja in vlado razne konkretne zahteve po demokratičnih svoboščinah, včasih celo precej radikalne, toda to ni važno za bistvo slovenske politike. Važno je, kako so hoteli doseči zahteve, ki so jih postavili. Ta kako pa je dobil najtočnejšo formulacijo v gornji izjavi „Novic“. Ne občeljudska revolucionarna

akcija, ne demokracija, temveč Avstrija, dinastija, katolicizem in narodni reformizem — to je bila pot oficialnega vodstva slovenskega narodnega gibanja. Jasno je, da po tej poti slovenskega vprašanja ni bilo mogoče rešiti. Toda razkrilo se je še nekaj drugega. Tisti, ki so proglašali to smer za srednjo pot med revolucijo in reakcijo, so se usodno zmotili, zakaj v revoluciji ni srednje poti. Zgodilo se je točno to, kar smo zgoraj ugotovili za slovanske narode sploh. V boju proti revoluciji so postali tudi Slovenci zavezniki in opora fevdalno-absolutistične reakcije.

Oglejmo si sedaj konkretni položaj, v katerem se je znašlo slovensko narodno gibanje. Če je hotelo postati resnično gibanje množic, tedaj bi se moralo nasloniti na gibanje slovenskih kmečkih in proletarskih množic. Dejansko pa je bil položaj drugačen.

Leta 1848. se je prvič pojavilo na ljubljanskih ulicah slovensko delavstvo; poleg ljubljanskih dijakov in izanskih kmetov edino, ki je v središču slovenskega političnega življenja hotelo aktivno podpreti dunajsko revolucijo. Ta majhen nastop delavstva in strah pred okoliškimi kmeti je bil zadosten, da je pognal ljubljanskemu konservativnemu meščanu strah v kosti. Njegovi interesi so bili v nevarnosti. To meščanstvo se ni zganilo 13. marca, da bi podprlo dunajsko revolucijo, zdaj se pa na mah oglasi geslo: narodna straža! In v 24 urah je bila na nogah slovenska narodna straža pod pokroviteljstvom vodstva slovenskega narodnega gibanja. Kakšna ironija! Na Dunaju se je — vsaj spočetka — narodna straža na barikadah borila za svobodo in demokracijo proti reakcionarni soldateski, pri nas se je dva dni pretepala z ljudskimi množicami, ki so želele revolucionarne akcije. Podobno je bilo po drugih mestih. Tudi v Višnji gori je bila ustanovljena narodna straža, kakor pravijo „Novice“, da bi si meščani z njo „... v tako nevarnem času svoje življenje in premoženje ohranili“.

Tak je bil prvi korak vodstva slovenskega narodnega gibanja v „revolucijo“: udarilo je po svojem lastnem ljudstvu, dočim je ostal birokratski državni aparat absolutističnega sistema na naših tleh nedotaknjen.

Podobno je bilo s kmečko akcijo. Razumljivo je, da se je kmet po marčni revoluciji čutil na pragu izpolnitve svojih zahtev po zemlji brez odškodnine. Spontana revolucionarna akcija kmetov se je širila po vsej Sloveniji. „Pravica je zdaj zmagala in ljudstvo vam (namreč fevdalnim tiranom) je moralo svojo svobodo s krvjo plačati; čemu hočete sedaj še odkupnino?“ sprašuje nek anonimni slovenski kmečki letak. Jasno je, da bi ta velika kmečka revolucionarna energija dala slovenskemu narodnemu gibanju toliko udarno silo, da bi mogel stopiti ob nemškega in madžarskega kot enakopraven revolucionarni činitelj. Toda v tem primeru bi moralo narodno gibanje prevzeti kmečke revolucionarne zahteve v svoj program. Zgodilo se je nasprotno. „Novice“ in vodstvo slovenskega narodnega gibanja sta nastopila odločno proti kmečkim zahtevam, za brezpogojno od-

škodnino, in celo graška Slovenija je izdala letak na kmečke množice, kjer jih skuša prepričati o potrebi plačanja „pravične odškodnine“. Dr. Bleiweis je prenesel rešitev tega vprašanja v kranjski deželni zbor, ki je bil v ogromni večini sestavljen iz fevdalnih veleposestnikov. To je po nastopu narodne straže proti ljubljanskim demonstracijam že drugi korak narodnega vodstva proti revoluciji, v smer legalnega reševanja v kompromisu z reakcijo. Razumljivo je, da kmet ni hotel niti slišati o takem reševanju in se sploh ni udeležil volitev v kranjski deželni zbor, ker je že naprej vedel, komu v korist bo odločilo plemstvo.

Kmečki odgovor na tako stališče je prišel kmalu. V nekem pismu od 17. julija 1848. leta poroča Dr. Caf o shodu, ki ga je imel v Poljčanah dr. Kočevar pred 600—700 kmeti in pravi:

„... On je dobro govoril in posebno iskal domorodni duh v ljudeh budit, kar mu pak ni steklo, ker je ljudstvo ropotalo le zavoljo davkov, desetine ino desetega peneza!...“ (dr. Fr. Ilešić. Koresp. dr. Jos. Muršca, ZSM, VII., str. 28—29).

Neki kmečki poslanski kandidat za celjski okraj pa je na shodu takole formuliral svoj program (po Apihu: Slovenci in 1848. leto, str. 149).

„... Jeden Bog, jeden cesar, jedna vera, nobena tlaka, nobena desetina, tudi od put, jajca in sira ne. Sicer pa naj ostane vse po starem...“

Tako se ta dva tokova, kmečki in narodni, tudi v tem odločilnem trenutku nista mogla spojiti. Politika konservativnega vodstva je torej uspela izolirati slovensko narodno gibanje od osnovnih slovenskih množic in ga v glavnem omejiti samo na malomeščanstvo po mestih.

Medtem pa je postajal slovenskemu konservativnemu malomeščanskemu elementu vedno nevarnejši njegov stari sovražnik: liberalna nemška buržoazija. Ta nevarnost je dobila svoj zgoščeni izraz v geslu: zedinjena Nemčija.

Ni dvoma, združitev Avstrije z nemškimi deželami v nacionalno enoto bi silovito omajala položaje zaostalega malomeščanstva slovanskih narodov in tudi teh narodov samih, toda to prav nič ne spremeni na dejstvu, da je bila s splošnega družbeno gospodarskega zreljšča ta združitev progresivna. Vprašanje torej ni obstajalo v tem, da se prepreči združitev nemškega naroda, ampak v tem, kako urediti spričo tega položaj slovenskega naroda. Toda, da bi mogel zastaviti slovenski narod vprašanje na tak način, bi moral biti sam v revoluciji. V tem primeru bi lahko vodil boj na dve fronti: proti absolutistični reakciji in proti hegemonističnim težnjam nemškega meščanstva. Konservativno slovensko vodstvo pa ni bilo sposobno za tak boj. Ogroženo od nemške liberalne buržoazije, ki je potrebovala Slovenijo že zaradi Trsta, in izolirano od svojih lastnih ljudskih množic, se je to vodstvo na čelu narodnega gibanja vrglo v naročje reakcije, kajti ta je ostala

edini mogoči realni zaveznik. Pokazalo se je torej, da tretje poti ni. Kakor hitro je nastopilo proti revolucionarnim zahtevam svojega lastnega ljudstva, se je že odločilo za drugo pot in položilo usodo slovenskega naroda v naročje reakcije. Da bo rezultat take politike lahko samo poraz naroda, to se je pokazalo po oktroirani marčni ustavi iz 1849. leta. Tudi za Slovence namreč velja, da so dobili to za nagrado, kar so dobili revolucionarni Nemci in Madžari za kazen: restavracijo absolutizma, s terorjem, duhovnim mračnjaštvom, narodnim zatiranjem, absolutističnim centralizmom, jarmom uradniškega aparata ter gospodarskim izžemanjem. Zato se je pa v desetih letih gospodarstva Bachovih huzarjev in pod njegovo zaščito silno okrepilo prav tisto velenemško liberalno meščanstvo, proti kateremu so se Slovenci vezali z reakcijo. In prav to meščanstvo je 1861. leta prišlo potem s Schmerlingom na oblast in 1867. leta sklenilo z liberalnimi Madžari — dualizem. Takšen je bil končni rezultat zlomljene revolucije. Glavnega poraza torej 1848. leta niso doživeli nemško-madžarsko-italijanski revolucionarji, marveč — slovanski narodi in z njimi Slovenci, in sicer poraz, ki so si ga sami priskrbeli.

Za označitev politične vloge avstrijskih narodov sta potemtakem važna dva momenta: mednarodno politični in notranjepolitični, t. j. razmerje do središča reakcije v tedanji Evropi in odnos do meščansko-demokratskih revolucionarnih sil v Avstriji. Oba ta dva momenta sta bila tesno povezana med seboj. Edini slovanski narod, ki je v tem času zavzel pogresivno stališče, so bili Poljaki, četudi je na čelu poljskega gibanja stalo plemstvo. Toda to gibanje je imelo svojega glavnega sovražnika v caristični fevdalno-absolutistični Rusiji in v tem je njegova objektivna progresivnost, ki ga je tudi v Avstriji delala za zaveznika nemško-madžarske revolucije in nasprotnika reakcionarnega panslavizma. To, kar je bilo na Poljskem trenutno podrejenega pomena, namreč vodstvo fevdalnih elementov, je zavzelo pri ostalih avstrijskih slovanskih narodih odločilno mesto, kajti po zlomu absolutizma bi se morali slovanski narodi boriti za svojo svobodo na dveh frontah: proti ostankom absolutistične reakcije in proti hegemonističnim težnjam nemško-liberalne buržoazije. Tak boj pa bi mogla voditi samo poglobljena demokratska revolucija pri slovanskih narodih z zares demokratskim vodstvom...

Po dunajskih oktobrskih revolucionarnih dogodkih je nedemokratska politična linija slovenskega vodstva dobila svojo oficialno formulacijo v novih pravilih „Slovenskega društva“:

„Namen slovenskega društva je izobraziti slovenski jezik, dvigniti slovensko narodnost in jo harmonično podrediti ideji ustavnega avstrijskega cesarstva ter tako varovati pravice slovenskega naroda na zakonit način.“

Vse vezi z revolucijo so torej pretrgane. Razumljivo je, da je tako vodstvo moralo privedi slovenski narod v naročje reakcije. Udeležba pri

pohodu reakcije proti revoluciji je ena najtemnejših strani v naši zgodovini in nobenega razloga nimamo, da bi zamerili ostre napade nemško-madžarskih revolucionarjev 1848. leta na slovanske narode, kajti... „niti ena dežela, ki je v revolucionarnem stanju in je zapletena v zunanjo vojno, ne more trpeti Vendéje v svojem srcu“. Nemško-madžarska revolucija ni ogrožala svobode slovanskih narodov, ogrožala jo je njihova lastna zaostalost... Hegemonistične težnje so bile svojstvene samo nemški liberalni buržoaziji, toda čvrsto revolucionarno zavezništvo slovenskega naroda z nemškimi ljudskimi množicami bi paraliziralo te naklepe. Šele zavezništvo slovenskega naroda z osovraženo reakcijo je omogočilo nemški buržoaziji, da je mobilizirala nemške in madžarske množice proti slovanskim narodom. Glavni sovražnik slovenskega naroda se torej ni nahajal na revolucionarnem Dunaju, kakor je pravilno pisal slovenski radikalni poslanec Ambrož, marveč doma na lastni zemlji, v obliki ostankov fevdalne reakcije, v birokratizmu in v vseh oporiščih tega sistema.

Iz vseh dosedanjih naših izvajanj smo videli, da so bili nagibi tanke plasti odločilni za usodo slovenskega naroda. Toda bilo bi napačno, če ne bi videli tudi pozitivnih revolucionarno-demokratskih tokov v našem gibanju 1848. leta. O njih smo govorili na več mestih. Prišli so do izraza v spontanah revolucionarnih naporih naših kmečkih in proletarskih množic, pa tudi radikalna in celo republikanska struja v okviru slovenskega narodnega gibanja. To je bilo nadaljevanje Prešernove smeri. Ta struja je iskala in našla stik z nemško revolucionarno demokracijo, obsojala Jelačičevo akcijo in se celo z orožjem v roki borila proti njej. Toda bila je tako slaba, da ni ustvarila ideologa večjega stila, ki bi mogel uspešno nastopiti proti katastrofalni politiki Bleiweisovega kroga in postati voditelj množičnega gibanja. Ta revolucionarno-demokratska smer se nam kaže samo v odlomkih, komaj kot klica neke revolucionarne ideologije. To je naraven izraz naše zaostalosti. Praviijo, da ima vsak narod vlado, kakršno zasluži. V našem primeru se je to vsekakor potrdilo in zato nosi ves slovenski narod odgovornost za politiko svojega vodstva 1848. leta. „... Narodu in ženski“ — je dejal nemški revolucionarni ideolog po letu 1848. — „nikdar ne oprostimo ure, ko nista stala na straži in jima je lahko prvi pustolovec storil silo...“

Po zlomu revolucije ni delala zmagovita reakcija nobene razlike med revolucionarnimi nemškimi in madžarskimi ter zavezniškimi slovanskimi narodnimi gibanji. Pregarjala je ene kakor druge. Nastopilo je streznjenje, obenem s tem pa tudi demoralizacija in panika.

„... Večina je oterpnjena, pohlevna — piše M. Cigale Muršcu sredi 1849. leta — to je od birokracije in duhovščine (nota bene kranjske duhovščine, ktera se bistveno od drugih loči) s takim duhom navdana, ki jih za hlev pripravne stori. Ako bi Ljubljanci (t. j. Bleiweisov krog — Op. Sper.)

ministrovali, bi sedanji naši g. g. ministri, ki z narodovo voljo tako vganjajo, na najskrajneši levici sedeli..." (Murščeva koresp. — SZM VII., str. 97).

Tako je nepravilna politika ubila v slovenskem narodu tudi to, kar je za sleherni narod najvažnejše: njegovo pripravljenost za boj. S tem je bila odprta pot znani slovenski hlapčevski politiki, ki je dala slovenskemu narodu kot celoti značilni negativni pečat neborbenosti, malenkostnega politikantstva in duhovnega mračnjaštva, ki je prevladoval vse dotlej, dokler niso dozorele nove socialne sile, ki so pričele zastavljati narodno vprašanje na drug način.

Pot med blažene

(Iz istoimenske zbirke novel.)

Miško Kranjec

I.

Mankica Janiševa se je prebudila iz dolgega spanja in prvo, česar se je spomnila, je bilo, da je vprašala:

„Kje je moj otrok?“

Otrok bi moral ležati ob njej na postelji ali pa v majhnem koritu na klopi, in stara mamica naj bi ga zibala. Mamica je sedela v dve gube na tej klopi, podobna nizkemu vrbovemu grmu na jesenskem pašniku, prav tako orumenela in prav tako negibna. Na njenem, suhemu krhlju podobnem obrazu so bile žive samo oči, ki so se včasih zganile. Gube po obrazu so bile prepete na vse strani, samo ravna usta so bila v prečni črti zarezana, ustnic pa ni bilo videti. Roke je stisnila na trebuh in tako sedela bog ve kako dolgo že; tako je presedela pač vse zimske dni in se naslanjala na veliko zeleno lončeno kmečko peč.

V sobi je bil velik tajinstven mir, kakor ga najdeš samo v cerkvi, kadar stopiš vanjo in ne najdeš nikogar tam. Svetniki, razvrščeni po sprednji steni in deloma še po dveh stranskih, so mirno in topo strmeli po sobi. Na okna je pritiskala bela zimska megla in ponoči je mráz zarisal na zunanja stekla čudovite rože. V sobi je dišalo po neprijetnih, rezkih zdravilih. Vendar Mankica ni skušala tega razporediti in se povprašati niti po tem niti po onem. Nič posebnega ni mislila ta čas. Samo nekaj jo je mikalo: Pogledati svojega otroka in se mu nasmehniti. Prsi so jo pekle; nikdar jih ni čutila, zdaj jo je pa obšlo, da bi jih ponudila drobnemu, komaj rojenemu bitju.

Rodila je in to je bilo nekaj, kar je presegalo golo vsakdanjost; dobra je zabrisalo vso sramoto in vso grozo nosečnosti, ves strah in vse bolečine. Nič več se ni bala sramote, voljna je bila sprejeti nase vse, kar